

Státověda - obsah

- 1. Stát, vznik, funkce.
 - 2. Státní moc, dělba, státní orgány.
 - 3. Ústava, struktura a její funkce.
 - 4. Parlament, struktura a působnost.
 - 5. Vláda a její výkonné orgány.
 - 6. Státní správa.
 - 7. Samospráva a její orgány.
 - 8. Volby, typy, charakteristika.
 - 9. Politika, charakteristika.
 - 10. Politické subjekty (strany, hnutí, koalice).
-

Státověda

přehled doporučené literatury

- *Filip, j., Svatoň, J.: Státověda. Wolters Kluwer, 2011, 400 s.*
 - *Klíma, K. a kol. Státověda. Plzeň, 2006.*
 - *Balík, Z.: Komunální politika. Grada, 2009, 250 s.*
 - *Ústava České republiky - č. 1/1993 Sb.*
 - *Zákon o obcích*
 - *Zákony o volbách: do parlamentu ČR, do Evropského parlamentu, do krajských a obecních zastupitelstev a volbě prezidenta.*
-

Státověda

➤ Vymezení pojmu

- Státověda - vědní obor, který se obecně věnuje studiu veřejné moci a mechanismům jejího uplatňování.
 - Předmětem studia státovědy jsou zákonitosti tvorby a uplatňování veřejné moci.
 - Subjekty uplatňování veřejné moci jsou především stát, instituce pro výkon samosprávy a jejich orgány.
 - Státověda se tedy zabývá zejména státem, orgány veřejné moci a mechanismy uplatňování veřejné moci.
-

Stát

➤ Vymezení pojmu

- Obecně politická forma organizace společnosti
 - Machiavelli - zavádí pojem "stát,,. Stát je neutrální, neboť nezahrnuje myšlenku dobra ani zla. Jeho hlavním a jediným zájmem je rozšíření a udržení moci, kterou neudrzuje řád, ale vojenská síla.
 - Hobbes definuje stát jako tzv. společenskou smlouvu mezi jednotlivcem a panovníkem. Dle jeho názoru král přejímá veškerou výkonnou, zákonodárnou a soudní moc, proti které není žádné odvolání.
 - Hegel stát chápe jako politickou jednotku určenou územím, obyvatelstvem a autonomní vládou. Příslušnost k tomuto státu je dána občanstvím.
-

Stát

➤ Podstatu státu tvoří

- Státní území
- Obyvatelstvo státu
- Aparát státní moci

➤ *Povaha státu je podmíněna*

- Charakterem společnosti (obyvatelstvo, národ, občané, cizinci)
- Charakterem státní moci (monarchistická, aristokratická, mocensky vyvážená a kontrolovatelná)
- Charakterem uplatňování práva (samostatnost soudů, rovnost občanů před zákonem)
- Charakterem péče o obecné blaho

Funkce státu

➤ Vnitřní

Jsou zajištěny právním systémem státního útvaru a vykonávány byrokratickým aparátem.

- Bezpečnostní – zajištění bezpečnosti občanů a jejich majetku a vnitřní zabezpečení fungování státu, jeho institucí a orgánů na území státu.
- Třídně - potlačovatelská – chrání legitimní společenské vztahy.
- Právní – zajištění respektování právního řádu ve všech oblastech činnosti společnosti a také práv a svobod občanů.
- Ekonomická – stanovení podmínek pro fungování ekonomiky a jejich garance.
- Sociální – zajištění nemocných a starých občanů a těch, kteří ztratili prostředky obživy.
- Kulturní – péče o kulturní dědictví, rozvoj vzdělanosti (školství a vědy), hmotné a duchovní kultury a výchovy.

Funkce státu

- **Vnější**
 - **V mezistátních vztazích řeší:**
 - Zajištění vztahů s dalšími státy (diplomacie),
 - Regulaci zahraničního obchodu (stanovení podmínek a okolností pro zahraniční obchodní vztahy),
 - Obranu území před případným napadením, zapojení státu do boje o světový mír a mezinárodní bezpečnost.
-

Vývoj funkcí státu

Funkce státu se v návaznosti na vývoj společnosti mění.

- Příkladem je dříve uznávaný nástroj politiky státu vést útočnou válku v zájmu rozšiřování svého vlivu a území.
 - V současnosti je výše uvedené pojetí vyloučeno.
 - Nově se naopak objevují úkoly státu v oblasti ochrany životního prostředí.
 - Proměňují se vlivy mezinárodního charakteru. Nadnárodní organizace jako Evropská unie uplatňuje veřejnou moc bez souhlasu členských států.
-

Vývoj znaků moderního státu

- Postupná koncentrace původní roztržštěné moci feudálů do rukou panovníka (centralizace moci),
 - Transformace moci mezi státní orgány – legislativa, exekutiva ...,
 - Stát přestává být panovníkovým majetkem a soustřeďuje moc,
 - Odstraňuje výsady šlechty, univerzit, církve ...,
 - Stát se odděluje od církve, není založen na náboženství ale na výkonu státní moci podle práva,
 - Utváří se princip státní suverenity (J. Bodin) a základy mezinárodního práva.
-

Státní aparát, území a obyvatelstvo

- Státní aparát je utvářen hierarchicky uspořádanými správními orgány jejichž chod zajišťuje nový stav – úřednictvo. Vzniká profesionální armáda, policie, soudy a pro chod státu se pravidelně vybírají daně.
 - Státní území je vymezeno pevnou státní hranicí. Toto by dříve ani nebylo možné vzhledem k předchozí absenci přesných měřických a kartografických metod.
 - Utváří se vztah mezi jedincem a státem – občanství. Při vzrůstajícím počtu a mobilitě obyvatel od 18. století (rušení nevolnictví) zaručuje stát svým občanům základní práva a svobody.
-

Státní moc

Vyznačuje se politicko-právními charakteristikami.

- Politický charakter vypovídá o míře demokracie.
 - Organizace státu – státní mechanismus – institucionálně zajišťuje výkon státní moci a zajišťuje státní suverenitu.
 - Výrazná změna orientace státní moci v uplynulých 100 letech. Počátkem 20. st. panoval názor, že státní moc nemusí respektovat práva jedince jestliže se jedná o státní účel. Současné pojetí naopak akcentuje postavení a práva jedince.
-

Dělbba státní moci

Podle nezávislosti a převažující činnosti se státní orgány člení na:

- Parlamentní (zákonodárné).
 - Exekutivní (výkonné) – hlava státu, vláda a orgány státní správy.
 - Ochrany práva (soudní) – soudy a ombudsmani (státní zastupitelství bývá někdy řazeno mezi orgány výkonné).
-

Státní orgány

- Parlamenty – zastupitelský charakter
 - Hlavy státu – jejich postavení a činnost závisí na formě vlády (patří mezi nejvyšší státní orgány)
 - Vlády – řídí státní politiku a zodpovídají za výkon státní správy, mají normotvornou pravomoc.
 - Ministerstva a ústřední orgány státní správy - Národní bezpečnostní úřad, Český statistický úřad Český telekomunikační úřad, Energetický regulační úřad, Úřad pro ochranu hospodářské soutěže, Správa státních hmotných rezerv
 - Územní orgány státní správy
 - Soudy, místní zastupitelství, ombudsman
-

Charakteristika státu

Charakteristické rysy moderního státu:

- Právní stát – zákon stanovuje pravidla chování státních orgánů jako ochranu před libovůlí státních orgánů. Vymezuje působnost a pravomoci státních orgánů. Soudnictví je nezávislé.
 - Demokratický stát – zajišťuje vliv lidu na státní moc a vládu ve státě.
 - Sociální stát – usiluje o zmírňování rozdílů vyplývajících z napětí mezi svobodou ve společnosti a sociálními potřebami obyvatel – minimální příjem, sociální politika ...
-

Ústava

- **Ústava jako projev moderního státu**
 - Psané dokumenty „základního práva“ se objevují od 17. st.: 1634 - Švédsko, 1653 - Anglie.
 - Vznikají i jako analogie k přírodovědnému pokroku – racionální přístup se uplatňuje i ve společenských vědách a ústava vyjadřuje uplatnění společenských zákonitostí.
 - Funkce ústavy jako společenské smlouvy samotných občanů, kteří si ji sami schvalují.
 - Dělbá moci pro institucionální záruku svobody jednotlivce
-

Ústava

➤ **Funkce ústavy**

- Ústava reguluje základní vztahy ve společnosti.
 - Právní – základní zákon zajišťující fungování státní moci a ochranu práv a svobod jedince.
 - Politická – stanovuje základní pravidla politického boje o moc ve státě.
 - Ideologická – vyjadřuje charakter a zaměření dané společnosti.
 - Kulturní – odráží obecnou kulturu a povahu národa, projevuje se v právní a politické kultuře.
-

Ústava

- **Ústavy Československé a České republiky**
 - Prozatímní ústava (1918 -1920) přijata Národním výborem československým
 - Ústavní listina Československé republiky (1920 -1948) přijata Národním shromážděním československým.
 - Ústava Československé republiky (1948 - 1960) přijata Ústavodárným národním shromážděním.
 - Ústava Československé socialistické republiky (1960 - 1993) přijata Národním shromážděním, významně změněna 1968 ústavním zákonem o československé federaci.
 - Ústava České republiky (1993 -) přijata Českou národní radou

Ústava

➤ **Ústava České republiky**

- Preambule
 - Hl.1. Základní ustanovení (včetně odkazu na Listinu základních práv a svobod)
 - Hl.2. Moc zákonodárná
 - Hl.3. Moc výkonná
 - Hl.4. Moc soudní
 - Hl.5. Nejvyšší kontrolní úřad
 - Hl.6. Česká národní banka
 - Hl.7. Územní samospráva
 - Hl.8. Přechodná a závěrečná ustanovení
-

Ústava

➤ Ústava České republiky - Preambule

My, občané České republiky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku,
v čase obnovy samostatného českého státu,
věrni všem dobrým tradicím dávné státnosti zemí Koruny české i státnosti
československé,
odhodláni budovat, chránit a rozvíjet Českou republiku
v duchu nedotknutelných hodnot lidské důstojnosti a svobody
jako vlast rovnoprávných, svobodných občanů,
kteří jsou si vědomi svých povinností vůči druhým a zodpovědnosti vůči celku,
jako svobodný a demokratický stát, založený na úctě k lidským právům a na
zásadách občanské společnosti,
jako součást rodiny evropských a světových demokracií,
odhodláni společně střežit a rozvíjet zděděné přírodní a kulturní, hmotné a duchovní
bohatství,
odhodláni řídit se všemi osvědčenými principy právního státu,
prostřednictvím svých svobodně zvolených zástupců přijímáme tuto Ústavu České
republiky

Ústava

- **Ústava České republiky – Hlava první, základní ustanovení**
 - ČR je svrchovaný a demokratický právní stát, který dodržuje mezinárodní závazky.
 - Lid je zdrojem státní moci, která slouží všem občanům prostřednictvím orgánů moci. Občan může činit, co není zákonem zakázáno.
 - Politický systém je volnou soutěží politických stran na demokratických principech. Politická rozhodnutí vycházejí z vůle většiny a dbají na ochranu menšin.
 - Součástí ústavního pořádku je Listina základních práv a svobod.
 - Je zaručena samospráva územních samosprávných celků.
 - Stanoví-li ratifikovaná mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se smlouva. Mezinárodní smlouva může přenést některé pravomoci na mezinárodní instituci. Vláda informuje Parlament o závazcích vyplývajících z těchto smluv.
 - Hranice může změnit jen ústavní zákon. Hlavním městem je Praha. Vyjmenovává státní symboly.

Ústava

- **Ústava České republiky – Hlava druhá, moc zákonodárná**
 - Zákonodárná moc náleží dvojkomorovému Parlamentu – Poslanecké sněmovně (200 na 4 roky) a Senátu (81 na 6 let).
 - Volby do PS podle poměrného zastoupení, do S podle většinového systému.
 - Mandát zaniká, nesložením platného slibu, uplynutím voleb. období,
 - vzdáním se mandátu, ztrátou volitelnosti, rozpuštěním PS (jen u poslanců) a neslučitelností s funkcí prezidenta, soudce či jiné dle zákona.
 - Poslance ani senátory nelze trestně stíhat za jejich projevy a hlasování v Parlamentu.
 - PS může zřizovat vyšetřovací komise a jako své orgány výbory a komise.
 - Při rozpuštění PS může Senát přijímat zákonná opatření. Jsou dočasná, pokud je nová PS neschválí na své první schůzi.
 - Komory Parlamentu jsou usnášeníschopné při třetinové účasti. Pro schválení bezpečnostních opatření (např. válečný stav nebo vojenské mise) je zapotřebí třípětinové většiny.

Ústava

- **Ústava České republiky – Hlava druhá, moc zákonodárná**
 - Návrhy zákonů PS může podat poslanec, skupina poslanců, Senát, vláda a zastupitelstvo vyššího územního samosprávného celku.
 - Parlament rozhoduje o vyhlášení válečného stavu a vybraných obraných a záchranných aktivitách.
 - Vláda rozhoduje o průjezdu nebo přeletu cizích vojenských sil přes ČR a jejich účasti na vojenských cvičeních v ČR.
 - Návrh zákon schváleného PS je postoupen Senátu, který jej schválí, zamítne nebo pozměněné vrátí.
 - O Senátem nepřijatém zákonu hlasuje PS a schválen je nadpoloviční většinou všech poslanců. Pozměněný návrh je buď schválen, nebo je hlasováno o původním návrhu – nadpoloviční většina všech poslanců.
 - Prezident má právo vrátit přijatý zákon (ne zákon ústavní). PS může nadpoloviční většinou vrácený zákon schválit.
 - Přijatý zákon podepisuje prezident, předseda PS a předseda vlády a v platnost vstupuje jeho vyhlášením.

Ústava

- **Ústava České republiky – Hlava třetí, moc výkonná - prezident**
 - Je hlavou státu, je volen v přímých volbách na 5 let a není z výkonu funkce odpovědný.
 - Pokud není zvolen v prvním kole nadpoloviční většinou, pak do druhého kola postupují dva nejúspěšnější kandidáti – zvolen je kandidát s nejvyšším počtem hlasů.
 - Návrh na prezidenta podává nejméně 10 senátorů, 20 poslanců nebo peticí 50 tis. občanů ČR
 - Prezidentem může být občan volitelný do Senátu a to max. dvakrát za sebou.
 - Prezident jmenuje a odvolává předsedu a členy vlády a odvolává vládu. Jmenuje soudce, členy Bankovní rady ČNB, prezidenta NKÚ, generály.
 - Je vrchním velitelem ozbrojených sil. Má právo vracet zákony a odpouštět či zmírňovat soudní tresty. Uděluje státní vyznamenání.
 - Zastupuje stát navenek, pověřuje a odvolává vedoucí zastupitelských misí.
 - Má právo účastnit se a vystupovat na schůzích PS a Senátu.
 - Nelze jej trestně stíhat. Senát může dát ústavní žalobu pro velezradu a hrubé porušení ústavy. Ústavní soud ho může zbavit vykonávat prezidentský úřad.

Ústava

- **Ústava České republiky – Hlava třetí, moc výkonná - vláda**
 - Je vrcholným orgánem výkonné moci – předseda, místopředsedové, ministři.
 - Prezident jmenuje předsedu a na jeho návrh členy vlády. Do 30 dnů od jmenování žádá PS o důvěru. Jestliže důvěru nezíská, proces se opakuje.
 - Vláda může požádat PS o vyslovení důvěry.
 - PS může vládě vyslovit nedůvěru – návrh podává min. 50 poslanců.
 - Po nevyslovení důvěry nebo vyslovení nedůvěry podá vláda demisi.
 - K přijetí usnesení vlády je zapotřebí nadpoloviční většiny všech členů.
 - Předseda organizuje činnost vlády, řídí schůze, vystupuje jejím jménem.
 - Vláda je oprávněna k provedení zákona vydávat nařízení.
 - Ministerstva a správní úřady lze zřídit pouze zákonem. Společně s orgány územní samosprávy mohou v mezích zákona vydávat právní předpisy.

Ústava

- **Ústava České republiky – Hlava čtvrtá, moc soudní**
 - **Je vykonávána nezávislými soudy a nezávislými soudci.**
 - Ústavní soud – 15 soudců jmenovaných prezidentem na 10 let. Bez souhlasu Senátu nesmí být trestně stíháni.
 - Ústavní soud rozhoduje:
 - o zrušení zákonů a právních předpisů, jsou-li v rozporu s ústavním pořádkem nebo zákonem,
 - stížnosti samosprávných orgánů proti nezákonnému zásahu státu,
 - o ústavní stížnosti proti zásahu veřejné moci do základních práv a svobod,
 - o ústavní žalobě Senátu proti prezidentu,
 - o některých opatřeních k provedení rozhodnutí mezinárodního soudu,
 - ve sporech o kompetencích státních orgánů a orgánů územní samosprávy,
 - o souladu mezinárodní smlouvy s ústavním pořádkem před ratifikací, do rozhodnutí nemůže být smlouva ratifikována.
 - Soudci ÚS jsou vázáni pouze ústavním pořádkem.

Ústava

- **Ústava České republiky – Hlava čtvrtá, moc soudní**
 - **Soudy**
 - Poskytují ochranu právům a jenom soudy rozhodují o vině a trestu.
 - Jsou tvořeny: okresními, krajskými a vrchními soudy, Nejvyšším správním soudem a Nejvyšším soudem.
 - Vrcholným soudním orgánem je Nejvyšší soud, kromě případů v kompetenci Ústavního soudu nebo Nejvyššího správního soudu.
 - Soudce má právnické vzdělání a jmenuje ho prezident.
 - Soudci rozhodují v senátu nebo jako samosoudci.
 - Zákon stanoví kdy se rozhodování účastní i další občané.
 - Účastníci řízení mají před soudem stejná práva.
 - Jednání před soudem je ústní a veřejné. Vyhlášení rozsudku je veřejné.

Ústava

- **Ústava České republiky – Hlava pátá, Nejvyšší kontrolní úřad**
 - Je nejvyšší a nezávislý kontrolní orgán dohlížející na hospodaření se státním majetkem a plnění státního rozpočtu.
 - Prezidenta a viceprezidenta NKÚ jmenuje prezident.
 - Působnost, struktura a další je stanoveno zákonem.
-

Ústava

- **Ústava České republiky – Hlava šestá, Česká národní banka**
 - Je ústřední bankou státu.
 - Hlavním jejím cílem je cenová stabilita. Do její činnosti lze zasahovat pouze na základě zákona.
 - Působnost, postavení a další je stanoveno zákonem.
-

Ústava

- **Ústava České republiky – Hlava sedmá, Územní samospráva**
 - Česká republika je členěna na obce – základní územní samosprávné celky, a na kraje – vyšší územní samosprávné celky
 - Vytvořit nebo zrušit vyšší územní samosprávné celky lze jen ústavním zákonem.
 - Stát může zasahovat do činnosti územních samosprávných celků, jen vyžaduje-li to ochrana zákona, a jen způsobem stanoveným zákonem.
 - Obce a kraje jsou veřejné korporace s vlastním majetkem a hospodařením, spravují je zastupitelstva.
 - Členové zastupitelstva jsou voleni v tajných volbách a funkční období je čtyřleté.
 - Zastupitelstva mohou vydávat obecně závazné vyhlášky.
-

Ústava

- **Listina základních práv a svobod**

Právní zakotvení má zvláštní status – je součástí ústavního pořádku, ale není přímo součástí textu ústavy.

- HI.1. Obecná ustanovení
 - HI.2. Lidská práva a základní svobody
 - HI.3. Práva národnostních a etnických menšin
 - HI.4. Hospodářská, sociální a kulturní práva
 - HI.5. Právo na soudní a jinou právní ochranu
 - HI.6. Ustanovení společná
-

Ústava

- **Listina základních práv a svobod, Hl. první, Obecná ustanovení**
 - Základní lidská práva a svobody jsou zaručeny.
 - Demokratický stát se nesmí vázat na ideologie ani náboženství.
 - Co není zákonem zakázáno, je povoleno.
 - Základní práva a svobody jsou zaručeny bez ohledu na rasu, náboženství, pohlaví, politické smýšlení, původ, majetek aj.
 - Nikomu nesmí být způsobena újma na právech pro uplatňování jeho základních práv a svobod.
-

Ústava

- **Listina základních práv a svobod - Hlava druhá, Lidská práva a základní svobody**
 - Právo na život a jeho ochranu před narozením.
 - Trest smrti je nepřípustný.
 - Nedohtknutelnost osoby, její svobody a soukromí.
 - Pouze zákonné důvody umožňují osobu stíhat nebo zbavit svobody.
 - Zadržaná osoba musí být do 48 hodin propuštěna nebo předána soudu.
 - Soud musí do 24 hodin rozhodnout o propuštění nebo vazbě.
-

Ústava

- **Listina základních práv a svobod - Hlava druhá, Lidská práva a základní svobody**
 - Právo na lidskou důstojnost a ochranu jména a osobních údajů.
 - Právo na ochranu soukromého a rodinného života.
 - Právo na majetek a dědění.
 - Vlastnictví nesmí být zneužito.
 - Daně a poplatky stanoví jen zákon.

Ústava

- **Listina základních práv a svobod - Hlava druhá, Lidská práva a základní svobody**
 - Obydlí je nedotknutelné. Prohlídka jen na příkaz soudce, zásahy pouze na ochranu života, zdraví a ohrožení veřejné bezpečnosti.
 - Zaručeno je listovní tajemství a tajemství zpráv telefonických, telegrafických aj.
 - Je zaručena svoboda pohybu a pobytu. Nikdo nemůže být nucen opustit území republiky.
-

Ústava

- **Listina základních práv a svobod - Hlava druhá, Lidská práva a základní svobody**
 - Zaručena je svoboda myšlení a náboženského vyznání, vědecké a umělecké tvorby.
 - Nikdo nemůže být nucen k výkonu vojenské služby, pokud je to v rozporu se svědomím nebo náboženstvím.
 - Právo svobodně projevat své náboženství.
 - Zákon stanoví podmínky vyučování náboženství na státních školách.
 - Zákon může tato práva omezit z důvodu ochrany veřejné bezpečnosti, zdraví a práv a svobod druhých.
-

Ústava

- **Listina základních práv a svobod - Hlava druhá, Lidská práva a základní svobody**
 - Je zaručeno právo svobody projevu a na informace.
 - Každý může své názory vyjadřovat svobodně.
 - Cenzura je nepřípustná.
 - Je zaručeno petiční právo – žádosti, stížnosti a návrhy orgánům státu a samosprávy.
 - Shromažďovací právo.
 - Právo na svobodné sdružování včetně politických stran a hnutí.
 - Právo podílet se na správě veřejných věcí přímo nebo prostřednictvím volených zástupců.
 - Právo na rovný přístup k voleným a jiným veřejným funkcím.

Ústava

- **Listina základních práv a svobod – Hlava třetí, Práva národnostních a etnických menšin**
 - Příslušnost k národnostní či etnické skupině nesmí být na újmu.
 - Je zaručen všestranný rozvoj – kulturní, jazykový, národnostní.
 - Dle zákona je umožněno vzdělávání ve vlastním jazyku.
 - Právo spolupodílet se na řešení věcí týkajících se těchto menšin.
-

Ústava

- **Listina základních práv a svobod – Hlava čtvrtá, Hospodářská, sociální a kulturní práva**
 - Svoboda volby povolání a podnikání.
 - Právo na přiměřené hmotné zabezpečení pro občany, kteří ne vlastní vinou nemohou získávat prostředky na své životní potřeby.
 - Odborové organizace vznikají nezávisle na státu, nesmí se omezovat nebo zvýhodňovat některé.
 - Právo na stávkou nemají soudci a příslušníci ozbrojených složek.
 - Právo na spravedlivou mzdu a uspokojivé pracovní podmínky.
 - Zvýšená ochrana pro ženy, mladistvé a zdravotně postižené.
-

Ústava

- **Listina základních práv a svobod – Hlava čtvrtá, Hospodářská, sociální a kulturní práva**
 - Právo na přiměřené hmotné zabezpečení ve stáří a v nemoci.
 - Právo na ochranu zdraví – zejména pro těhotné ženy a mladistvé.
 - Děti mají právo na rodičovskou péči.
 - Právo na vzdělání, povinná školní docházka.
 - Bezplatné vzdělání na základních, středních školách a vysokých školách.
 - Právo na příznivé životní prostředí a na informace o stavu ŽP.
-

Ústava

- **Listina základních práv a svobod – Hlava pátá, Právo na soudní a jinou právní ochranu.**
 - Každý se může domáhat svého práva u soudu.
 - Právo na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím soudu či státního orgánu.
 - Právo odepřít výpověď hrozí-li trestní stíhání sobě nebo osobě blízké.
 - Právo na právní pomoc a na tlumočníka.
 - Právo na veřejné projednání a možnost vyjádřit se k důkazům.
-

Ústava

- **Listina základních práv a svobod – Hlava pátá, Právo na soudní a jinou právní ochranu.**
 - Jen zákon stanoví co je trestným činem a jaký trest lze uložit.
 - Jen soud rozhoduje o vině a trestu.
 - Každý je považován za nevinného, pokud nebyl pravomocně odsouzen.
 - Každý má právo na přípravu obhajoby a obhájce.
 - Právo obžalovaného odepřít výpověď.
-

Formy vlády

➤ **Formy vlády podle hlavy státu - monarchie**

- Stále čtyři desítky států uplatňují monarchii.
 - Absolutistická – dnes již minimálně. Veškerá moc zákonodárná, výkonná i soudní je soustředěna v osobě panovníka. Ten stojí „nad“ zákonem (Saudská Arábie, Omán, Brunei). Zvláštní pozici má Vatikán, kde monarcha je volen.
 - Konstituční – dnes nejrozšířenější. Panovník je formálním představitelem státu. Výkonnou moc má vláda zodpovědná parlamentu. Hlavní roli mají politické strany.
-

Formy vlády

➤ **Formy vlády - republika**

- V současnosti nejčastější forma vlády
 - Parlamentní a prezidentská forma – vyjadřuje zejména závislost, resp. nezávislost moci vládní a výkonné.
 - V parlamentní formě závisí vláda na důvěře parlamentu a odpovídá mu za výkon funkce. Odpovědnost selektivní (jednotliví ministři) Slovensko, Chorvatsko, nebo kolektivní, kde vláda padá po vyslovení nedůvěry jako celek – ČR.
 - V některých zemích je nedůvěra vyslovena kancléři (SRN, Maďarsko), pak Spolkový sněm většinou hlasů volí nového kancléře.
-

Formy vlády

➤ **Formy vlády podle hlavy státu - republika**

- Prezidentská forma vlády – výkonná složka, jejíž hlavou je prezident, je volena. Stanovisko prezidenta je rozhodující. Nezávisí tedy na rozložení politických sil v parlamentu. Prezident a legislativa jsou na sobě nezávislí. V parlamentním systému je funkce prezidenta spíše formální.
 - Přejídné systémy prezidentsko-parlamentní (Rumunsko, Srbsko, Ukrajina, Rusko). Prezident předsedá vládě, určuje politiku státu. Není odpovědný parlamentu.
-

Formy vlády

- **Formy vlády podle původu moci**
 - Autokracie
 - Absolutismus – výsadní postavení panovníka, centralizace politické a hospodářské moci, armáda, správní aparát.
 - Diktatura – autoritativní uchopení moci jednotlivcem či úzkou skupinou.
 - Totalitarismus – na bázi prosazování politické ideologie.
 - Demokracie
 - Zastupitelská
 - Přímá

Parlament

➤ **Hodnoty a principy**

- Uplatnění principu většiny.
 - Všeobecné a rovné svobodné právo a svobodné volby.
 - Parlament jako reprezentace lidu (reprezentativní a politicky vázaný mandát)
 - Pluralita politických, ekonomických a sociálních zájmů
 - Pluralita názorů je vyjadřována politickými stranami.
-

Parlament

➤ **Složení**

Počet poslanců – pevný nebo pohyblivý (např. jeden poslanec na 50 tis. voličů).

➤ Faktory ovlivňující složení:

- Federativní
- Národnostní
- Pohlaví
- Rotace
- Věk
- Vzdělání

➤ **Struktura**

- Jednokomorové parlamenty převládají
 - Dvoukomorové zejména ve federativních státech
-

Parlament

➤ **Působnost**

- Ústavodárná
- Zákonodárná
- Iniciativně politická – jednání o vnitřní a zahraniční politice
- Kontrolní – ústavnost a zákonnost, rozpočet, dotazy, interpelace.
- Vnitřní – jednací řád, vydávání poslanců k trestnímu stíhání, finance.

➤ **Pravidla činnosti**

- Svolávání schůzí, zahájení, kvorum.
 - Jednání, hlasování a zápisy.
 - Postup přijednání o důvěře vládě.
-

Parlament

Práva poslance

- Být volen do orgánů parlamentu
- Vystupovat v parlamentu
- Aktivní účast na jednání orgánů, kde není členem
- Požadovat informace od orgánů státní správy a vlády
- Klást otázky vládě
- Vytvářet poslanecké kluby či frakce
- Na poslaneckou imunitu
- Na materiální zabezpečení

Povinnosti poslance

- účastnit se jednání sněmovny a sněmovních orgánů
 - Mluvit k věci a dodržovat pořádek
-

Tvorba zákona

Způsob stanovení obsahu zákona

- Vládnoucí třída bez omezení určuje, co je právem, tedy co je v jejím zájmu – marxistické pojetí práva.
 - Nejedná se o tvorbu, ale o nalézání práva podle přirozených (rozumových, božích) zákonů, zjistitelných rozumem nadanými lidmi – Hobbes.
 - Prakticky se postupuje mezi dvěma výše uvedenými krajnostmi
-

Tvorba zákona

Příprava zákona – 2 etapy

- **Legislativní záměr** – potřeba právní úpravy – záměr zpracovat návrh zákona.
 - Většina návrhů zákonů vzniká v rezortech, následuje mezirezortní připomínkování a výsledek projedná vláda.
 - Vláda má zákonodárnou iniciativu a předkládá parlamentu zákon ke schválení.
 - Návrh zákona může být podán poslanci, obvykle vytvořen v orgánech parlamentu.
-

Tvorba zákona

- **Zákonodárny proces** má 4 stádia.
 - **Zákonodárná iniciativa** – obvykle v prezidentské formě vlády nemůže předkládat návrh zákona exekutiva, v parlamentní nemůže parlament jako celek.
 - **Projednání návrhu zákona** – systém několika čtení. Složitější ve dvoukomorových parlamentech – souhlas obou komor.
 - **Konečné hlasování** o návrhu zákona podle zásady většiny.
 - **Vyhlášení zákona**
-

Tvorba zákona

- **Časové údaje významné pro existenci zákona**
 - **Den schválení** – den úspěšného ukončení hlasování o návrhu.
 - **Den platnosti** – den zveřejnění zákona v úřední sbírce.
 - **Den účinnosti** – od kdy lze zákon aplikovat. Např. platí-li zákon pro právní vztahy před dnem platnosti se označuje jako retroaktivní.
-

Hlava státu

Nejvyšší představitel státu a jeden z nejvyšších státních orgánů

➤ **V monarchii:**

➤ V řadě moderních států se zachovala monarchistická hlava státu – VB, Dánsko, Švédsko, Norsko, Benelux, Španělsko, Japonsko.

➤ Postavení panovníka blíží se absolutistické monarchii – Saudská Arábie a další.

Hlava státu

V republice:

- Nejvyšší představitel státu s některými exekutivními funkcemi
 - Nejčastěji má označení prezident – státní, federální, spolkový.
 - Je volen buď přímo (Francie, Rusko, ČR) či prostřednictvím volitelů (USA). Dále parlamentem (Švýcarsko) nebo shromážděním zástupců parlamentu a delegátů z jednotlivých zemí či regionů (SRN, Itálie).
 - Délka mandátu nejčastěji 4 nebo 5 let. Výjimky – Itálie 7 let, Švýcarsko 1 rok.
 - Omezení věková – např. 35 let v USA, ČR 40, Itálie 50.
-

Hlava státu

Nejčastější pravomoci:

- Zastupování státu navenek
 - Sjednávání a ratifikace mezinárodních smluv
 - Vrchní velitel ozbrojených sil
 - Jmenování diplomatických zástupců
 - Právo vrátit návrhy zákonů
 - Jmenování a odvolávání předsedy vlády, ministrů, soudců apod.
 - Aktivní účast na jednání vlády
 - Udělování amnestie
-

Hlava státu

Postavení v různých formách vlády:

- Prezidentská forma vlády – prezident vládne, předsedá vládě (kabinetu). Členové vlády disponují jen takovou pravomocí, kterou jim prezident v přenesené působnosti umožní.
Řídí zahraniční politiku, v USA předkládá zprávu o stavu Unie.
 - V parlamentní formě vlády je postavení spíše formální – může ale rozpouštět parlament, vetovat zákony, parlamentní souhlas – důvěru s jmenovanou vládou.
 - V přechodné formě – neoprezidentský systém, řídí výkonnou moc např. prostřednictvím ministerské rady, navrhuje případné nové projednání zákona, ve stavu ohrožení disponuje mimořádnými pravomocemi.
-

Vláda

Vláda (rada ministrů, kabinet ministrů) patří mezi kolegiální nejvyšší státní orgány.

Způsoby ustavení vlády:

- **Monarchie** – v absolutistické je panovník neomezen ve výběru členů vlády, v konstituční respektuje politické síly.
 - **Prezidentská republika** – členové kabinetu jsou jmenování prezidentem.
 - **Parlamentní republika** – prezident jmenuje předsedu vlády, na jeho návrh jmenuje ministry.
-

Vláda

Typy vlády:

- **Vláda s rezortním systémem** – v čele je ministerský předseda. Vláda má řídicí a koordinační funkce. Předseda zprostředkovává v případě nutnosti dohodu mezi ministry – ČR, Rakousko.
- **Vláda s prvním ministrem** (premiérem) – premiér má silné postavení (VB) je předsedou nejsilnější politické strany v Dolní sněmovně. Obdobné postavení má kancléř v SRN. Určuje základní směry politiky a řídí činnost vlády.
- **Vláda –výbor**. Švýcarská spolková rada – parlament ji nemůže v celém funkčním období vyslovit nedůvěru. Rozhodnutí jsou činěna vládní většinou. Každoročně se mění prezident.
- **Monokratická vláda** – prezident USA je nejvyšší představitel exekutivy, vláda má poradní charakter, prezident, pokud nestanoví jinak, rozhoduje sám.

Vláda

Vykonávané funkce:

- Stanovování cílů státní politiky
 - Koordinování činnosti státního aparátu
 - Informování a komunikace - zejména vůči parlamentu
 - Kontrola a dozor
 - Rozhodování a nařizování jako součást řídicích činností
 - Reprezentace
-

Veřejná správa

Veřejná moc vykonávaná mimo zákonodárnou a soudní moc je prováděna jako „veřejná správa“

Zahrnuje:

- **Orgány státní správy** – vládní a ostatní orgány státní správy
 - **Orgány veřejnoprávních korporací** – orgány územních veřejnoprávních korporací ale také zájmových (profesních) veřejnoprávních korporací. Tyto orgány vykonávají část výkonu veřejné správy
 - Společným znakem obou druhů orgánů je výkon veřejné moci. Hovoříme o nich také jako o **správních orgánech**, resp. **úřadech**.
-

Veřejná správa

Typy obecních zřízení (podle Balík, S. 2009)

- **Plná samospráva**– veškerá veřejná správa v území (obcích) je vykonávána jako samospráva. Je pod kontrolou parlamentu. Označován jako anglický.
 - **Oddělená státní správa a samospráva** – v území existuje jak zvláštní orgán státní, tak i samosprávný. Označován jako francouzský.
 - **Smíšená veřejná správa** – na orgány územní samosprávy jsou přeneseny některé úkoly státní správy – v těch fungují jako státní správy řízené nadřízenými státními orgány. Označován jako německý.
-

Veřejná správa

Orgány státní správy

- **Ústřední orgány státní správy** – ústřední a výkonný charakter, řídicí pravomoc vůči podřízeným územním orgánům státní správy.
 - V jejich čele je buď ministr (člen vlády) nebo ředitel, předseda (není členem vlády).
 - Při ustavování vedoucích ústředních orgánů platí většinou jmenovací princip.
 - Kontrola – vyslovení důvěry či nedůvěry, interpelace a dotazy členů parlamentu, vyšetřovací výbory
-

Veřejná správa

Orgány státní správy

➤ **Struktura ministerstev**

- **monokratický model**, v čele je ministr či státní tajemník a spolu s náměstkou či podsekretáři řídí výkon státní správy
- **kolegiální orgán**, v čele je předseda s formálními pravomocemi, rozhoduje usnesení kolektivního grémia.

➤ **Rozhodování ministerstev:**

- **řízení** ministerstva a podřízených orgánů státní správy včetně orgánů samosprávy vykonávajících státní správu v přenesené působnosti,
 - **rozhodování** o záměrech a návrzích ministerstva,
 - **obecně závazné právní předpisy** jako projev nařizovací pravomoci ministerstev.
-

Veřejná správa

Územní orgány státní správy

Zajišťují výkon státní správy v jednotlivých administrativně či jinak vymezených částech území státu. Jsou podřízenými orgány ústřednímu orgánu státní správy.

- **Místní a územní orgány státní správy** – sledují územně-správní uspořádání (okres, kraj), mají obecnou působnost, ne však ve všech činnostech (jiné orgány státní správy či samospráva), v čele prefekt (departement - Fr. It.), oblastní prezident (SRN).
 - **Územně dekoncentrované orgány státní správy** - sledují územně-správní uspořádání, nemusí být zřízeny v každé jednotce, mají k ní specializovanou působnost (policejní, daňová, finanční, ve VB hospodářsky plánovací..), jsou nezávislé na místních orgánech státní správy.
-

Veřejná správa

Samospráva

Podílí se na výkonu části veřejné moci, která zbývá mimo moc státní. Je státem v příslušném rozsahu svěřena veřejnoprávními korporacím.

Územní a zájmové korporace:

- V České republice jsou územními veřejnoprávními korporacemi obce a kraje,
 - Jsou vymezeny územím nebo činností, které vykonávají,
 - Samospráva jako právnická osoba se soustavou samosprávných orgánů,
 - Mají vlastní hospodaření a rozpočet.
-

Veřejná správa

Územní samospráva

Spravuje své (v ČR obecní či krajské) záležitosti a k tomu si zřizuje samosprávné orgány.

- Samospráva vede k pluralitě moci – větší svoboda jedince.
 - Bez samosprávy nelze hovořit o plné demokracii a svobodné vládě.
 - Politická povaha je vyjádřením politického práva občanů na samosprávu.
 - Podporuje princip subsidiarity – veřejná správa co nejbližší občanům.
 - Stát není schopen zajišťovat výkon veřejné moci v celém území pouze prostřednictvím centrálních státních orgánů – přenáší část působnosti na územní samosprávu.
-

Veřejná správa

Územní samospráva

Samostatná působnost a její omezení

- Státní orgány a orgány krajů mohou do samostatné působnosti zasahovat, jen vyžaduje-li to ochrana zákona, a jen způsobem, který zákon stanoví.
 - Povinnosti ukládá obecně závaznou vyhláškou – k zabezpečení veřejného pořádku, k pořádání sportovních a kulturních podniků, k udržování čistoty ulic a veřejné zeleně apod.
-

Veřejná správa

Územní samospráva - obec

Občan

- Státní občan ČR
- Trvalý pobyt v obci

Právo

- volit a být volen do ZO
 - hlasovat v místním referendu
 - vyjadřovat se na ZO
 - vyjadřovat se k rozpočtu, podávat návrhy, připomínky a podněty
 - má i vlastník nemovitosti v obci – s výjimkou volebního a hlasovacího práva
-

Veřejná správa

Územní samospráva - obec

Území

- Každá část území ČR je součástí některé obce
- Obec má alespoň jedno katastrální území

Sloučení

- Dvě nebo více obcí se mohou dohodou sloučit
 - Rozhodují ZO případně po návrhu občané v referendu
 - Právním nástupce je obec, která nezaniká
 - Obdobně vzniká či zaniká městská část ve statutárním městě
-

Veřejná správa

Územní samospráva – samostatná působnost obce

- Obec v samostatné působnosti pečuje v souladu s místními předpoklady a s místními zvyklostmi o vytváření podmínek pro rozvoj sociální péče a pro uspokojování potřeb svých občanů - bydlení, ochrany a rozvoje zdraví, dopravy a spojů, potřeby informací, výchovy a vzdělávání, celkového kulturního rozvoje a ochrany veřejného pořádku.
 - Vydává obecně závazné vyhlášky
 - Zakládá a zřizuje právnické osoby
 - Zřizuje obecní policii
 - Uděluje čestné občanství
-

Veřejná správa

Územní samospráva – samostatná působnost obce

- Majetek obce musí být využíván účelně a hospodárně. Obec vede účetnictví
 - Majetek obce musí být chráněn před zničením, poškozením, odcizením nebo zneužitím.
 - Obec je povinna trvale sledovat, zda dlužníci včas a řádně plní své závazky
 - Záměr obce prodat, směnit nebo darovat nemovitý majetek, pronajmout jej nebo poskytnout jako výpůjčku obec zveřejní po dobu nejméně 15 dnů před rozhodnutím v příslušném orgánu obce vyvěšením na úřední desce
-

Veřejná správa

Územní samospráva – orgány obce

➤ Zastupitelstvo obce:

- Schvaluje zásady rozvoje obce
- Volí starostu, místostarostu, zřizuje výbory ZO
- Schvaluje rozpočet a závěrečný účet obce
- Zřizuje příspěvkové organizace (školy) a obecní policii
- Zakládá právnické osoby (komunální služby)
- Deleguje a navrhuje zástupce obce do orgánů obchodních společností s účastí obce
- Vydává obecně závazné vyhlášky a vyhlašuje místní referendum
- Navrhuje a schvaluje změnu hranic obce a slučování obcí.
- Rozhoduje o názvech ulic a částí obce
- Uděluje čestná občanství a ceny obce
- Má klíčové kompetence v majetkové oblasti

Veřejná správa

Územní samospráva – orgány obce

- **Rada obce** (v obcích s více než s 15 zastupiteli):
 - Rozhoduje ve věcech obce jako jediného společníka obchodní spol.
 - Rozhoduje o zřizování odborů OÚ a počtu pracovníků OÚ
 - Připravuje návrhy pro jednání ZO a zabezpečuje plnění usnesení ZO
 - Projednává a řeší podněty zastupitelů a komisí
 - Zřizuje komise a jmenuje jejich členy
 - Rozhoduje o uzavírání nájemních a výpůjčních smluv
-

Veřejná správa

Územní samospráva – orgány obce

- **Starosta a místostarosta** – je součástí obecní rady, spíše formální pozice
 - Jmenuje a odvolává tajemníka OÚ, ale se souhlasem ředitele krajského úřadu
 - Pokud není tajemník, pak vykonává funkci zaměstnavatele nejen vůči uvolněným zastupitelům, ale i vůči zaměstnancům OÚ
 - Zajišťuje spolupráci s policií při zabezpečování veřejného pořádku
 - Odpovídá za informování veřejnosti o činnosti obce
 - Může pozastavit výkon usnesení rady – rozhodnutí je pak na ZO
-

Veřejná správa

Územní samospráva – orgány obce

- **Obecní úřad a tajemník**
 - OÚ tvoří starosta, tajemník, místostarosta, tajemník a zaměstnanci OÚ
 - Může se členit na odbory – určuje rada
 - Zajišťuje výkon přenesené působnosti
 - Plní úkoly uložené ZO, radou nebo starostou
 - Tajemník se účastní schůzí ZO s hlasem poradním.
 - Tajemník nesmí zastávat politické funkce.

Veřejná správa

Územní samospráva – orgány obce

- **Výbory ZO (povinně finanční a kontrolní) a komise rady (libovolně)**
 - Finanční výbor kontroluje hospodaření s majetkem a financemi obce
 - Kontrolní výbor kontroluje plnění usnesení ZO a rady, dodržování právních předpisů ostatními výbory a OÚ na úseku samostatné působnosti.
 - V částech obce může být zřízen osadní výbor

 - Komise (dopravní, sociální, životního prostředí ...) předkládají náměty radě. Zvláštní komisí je přestupková – jako zvláštní orgán ji může zřídit a jmenovat člena starosta.
-

Volby

- **Do obecního zastupitelstva**
 - **Do krajského zastupitelstva**
 - **Do parlamentu ČR – poslanecké sněmovny a senátu**
 - **Prezidenta ČR**
 - **Do Evropského parlamentu**
-

Volby

Volby

- Vyhlašuje prezident (mimo volby prezidenta) nejpozději 90 dnů před jejich konáním.
- Konají se obvykle ve dvou dnech – v pátek 14.00 – 22.00 a v sobotu 8.00 – 14.00

Právo volit

- mají občané obce ve věku nejméně 18 let dosažených v den voleb

Volit nemůže

- odsouzený ve výkonu trestu odnětí svobody (volby do zastupitelstev),
 - zbavený způsobilosti k právním úkonům
-

Volby

➤ **Volební orgány**

- Státní volební komise,
- Dle druhu voleb min. vnitra, zahraničí,
- Český statistický úřad,
- krajský úřad, Magistrát hlavního města Prahy,
- obecní úřad, městský úřad,
- starosta, primátor,
- okrsková volební komise.

Organizují a zajišťují průběh a vyhodnocení voleb

Volby

➤ **Obecní úřad**

- zajišťuje volební místnosti pro okrskové volební komise,
 - zajišťuje vybavení a pracovní síly,
 - vede seznam voličů
 - řeší stížnosti a archivuje volební dokumentace od volebních komisí,
-

Volby

- **Okrsková volební komise**
 - dbá o pořádek ve volební místnosti,
 - zajišťuje a dozírá na průběh hlasování,
 - sčítá hlasy a vyhotovuje zápis o průběhu a výsledku hlasování
 - odevzdává volební dokumentaci obecnímu úřadu.

 - **Člen volební komise**
 - občan ČR, věk nejméně 18 let,
 - není kandidátem v dané obci,
 - je oprávněným voličem.
-

Volby

- **Zásady hlasování před okrskovou volební komisí**
 - volič hlasuje osobně,
 - pořadí je dáno příchodem do volební místnosti,
 - volič prokazuje totožnost a státní občanství,
 - volič, který není na seznamu a prokáže své právo hlasovat, bude dopsán a může volit
 - v prostoru pro úpravu lístků nesmí nikdo jiný být,
 - volič může ze závažných důvodů hlasovat mimo volební místnost – 2 členové volební komise s přenosnou schránkou
-

Volby do zastupitelstva obce

➤ **Kandidátní listiny**

- podávají volební strany, 66 dnů před volbami
 - nezávislý kandidát nebo sdružení připojí petici s podpisy voličů podporujícími její kandidaturu,
 - petice obsahuje jméno, datum a místo narození, místo trvalého pobytu,
 - počet potřebných podpisů je dán velikostí obce,
-

Volby do zastupitelstva obce

- **Kandidátní listiny**
 - obsahují název zastupitelstva obce,
 - název volební strany,
 - jména, věk a povolání kandidátů,
 - jejich politickou příslušnost,
 - pořadí na kandidátní listině
-

Volby do zastupitelstva obce

➤ Hlasování

- úprava hlasovacích lístků,
 - maximální počet volených odpovídá počtu členů zastupitelstva,
 - volič označí jeden politický subjekt,
 - křížkováním označuje preference kandidátů,
 - preference platí mimo označený politický subjekt
-